

AZ UNIÓS JOG ÉS JÖVŐJE A HÁZASSÁG ÉS MÁS TÍPUSÚ EGYÜTTÉLÉSEK TÉMÁJÁBAN

Kitekintéssel az Európai Családjogi Bizottság munkásságára

MOLNÁR Sarolta
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

Az Európai Unióban a családjogi szabályozás látszólag tagállami hatáskörbe tartozik.¹ A kezdetben gazdasági közösségként induló Unió jogalkotási felhatalmazása egyre inkább kiterjed a közvetlenül nem gazdasági együttműködést érintő tárgykörökre. Az az állítás már korántsem állja meg a helyét, hogy az Európai Unióban a családot érintő minden szabályozás kizárólag tagállami hatáskörbe tartozna. Hogyan lehetséges egy ilyen irányú eltolódás és milyen következményekkel jár az uniós jog családjogba való betörése, térnyerése? Milyen viszonyban áll ez a szubszidiaritás elvével, és milyen hatása lehet, ha az uniós jogalkotó vagy a Bíróság értelmezi a család és a házasság fogalmát?

2001-ben létrejött egy szakértőkből álló testület, az Európai Családjogi Bizottság, amelynek célkitűzése, hogy egységes anyagi jogi alapelveket fogalmazzanak meg, modell-keretszabályokat, közös európai családjogi elveket alkossanak. Lehetséges-e, és mikorra érhet be ez a vállalás? Vajon milyen hatása lesz ennek a munkának? Hogyan alakul a házasság és az egyéb párkapcsolati formák fogalma a társadalmi hatások és a jogalkotási újragondolások nyomán? Ezen írás középpontja az európai jog és a klasszikus házasság, illetve annak a más együttélésekhez képest is alakuló megjelenései a jogalkotói és jogtudományi tükörben. Így nem vállalkozom a vizsgált for-

---

¹ Európai Közösségek Bírósága C-430/97, *Johannes v Johannes*, 1999 E.C.R. I-3475. A Bíróság ítéletében (16. és 18. pont) kimondta, hogy „Ellenkezőleg, egy tisztviselő jogai és kötelességei családja egy tagja vagy harmadik személy felé, ami családi jogi vagy más magánjogi szabályokból következik, a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik.” illetve „Közösségi jogalkotásnak nincs kompetenciája, hogy lefedtesse a házastársak jogait a bontási eljárásban, mivel ezekre a tagállamok nemzetközi magánjogi és családi jogi szabályai vonatkoznak és tagállami hatáskörbe tartoznak.”

rások teljes körű nemzetközi magánjogi elemzésére, inkább családjogi kiinduló pontok után kutatok.

1.1. Vizsgált források

A szabad mozgás és tartózkodás joga és az európai állampolgárság okán egyre fontosabbá válik a családjogot érintő nemzetközi magánjog, illetve terítékre kerül akár az anyagi családjog harmonizációja is. Növekedés figyelhető meg a nemzetközi elemet tartalmazó házasságok gyakorisága terén, s bár kevésbé mérhetően, emelkedik a 'nemzetközi', és egyéb párkapcsolatok száma is az Unióban. Ennek oka, hogy az uniós állampolgárok is nagyobb számban telepednek le, vállalnak munkát állampolgárságtól eltérő tagállamban, de az is, hogy nagyszámú harmadik országbeli bevándorló és munkavállaló érkezik az Unió területére szintén nemzetközi elemet tartalmazó családjogi viszonyokat hozva magával. A harmonizációs törekvéseket elsősorban ezen tendenciával támasztják alá.² Ugyan a nemzetközi elemet viselő házassági ügyek jelensége jelentős, a statisztikák adatai nem pontosak. A nyugati államokban a növekvő tendencia abszolút értelemben is megtorpanni látszik, amelyben jelentős tényező a honosítási eljárások szigorítása is.³ Ezen kívül a statisztikák adatai pontos követésre azért sem adnak lehetőséget, mert az uniós államok statisztikai adatszolgáltatása torzításokat hordoz magán, mivel vannak országok, ahol azokat a házasságkötéseket is regisztrálják, amit állampolgáruk külföldön köt.⁴ Mindez legalábbis megkérdőjelezi az erre támaszkodó érvelés kidolgozottságát.

Az Európai Közösség kezdetben nem tekintette a családjogot olyan területnek, amelyre a közösségi jogalkotásnak befolyása kellene, hogy legyen. Azonban a munkaerő szabad áramlásának joga kapcsán az Európai Közösségek Bírósága folyamatosan kiterjesztette az Uniós jogot a családdal kapcsolatos joganyagra. Így például megállapította, hogy a családi névviselés adminisztrációs akadályba ütközése gátolja a szabad mozgást,⁵ kiszélesítette a munkavállalókat megillető, főleg jóléti juttatásokat a családra is, a diszkrimináció tilalmába ütközés útján.⁶ Harmadik országbeli munkavállalóknál, bár kategorikusan elhárította, hogy a házasság nélküli viszonyokat családinak ismerje el általánosságban, az Eyüp ügyben⁷ a munkavállaló család-

² CZIGLER Dezső Tamás – RAFFAI Katalin: Az európai integráció újabb állomása: egységesülő európai nemzetközi (kollíziós) családjog. *Külgazdaság*, 2013/5–6. 56.

³ Giampaolo LANZIERI: Mixed marriages in Europe, 1990-2010. In: D.-S. KIM (ed.): *Cross-Border Marriage: Global Trends and Diversity*. Korea Institute for Health and Social Affairs (KIHASA), 2012. 100.

⁴ Uo. 86.

⁵ C-148/02, *Garcia Avello v. Belgium*, [2003] ECR I-11613.

⁶ GYENEY Laura: A családi élet tiszteletben tartásának követelménye az európai bíróság migrációs tárgyú döntéseiben a strasbourgi joggyakorlat fényében. *Iustum Aequum Salutare*, III., 2007/3. 98.

⁷ C-65/98. *Safet Eyüp v. Landesgeschäftsstelle des Arbeitsmarktservice Vorarlberg*, 2000 E.C.R. I-4747.

tagjaira vonatkozó rendelkezést a de facto családtagra is kiterjedőként értelmezte.⁸ Ebben az értelemben a család definíciója is megváltozott, nem csupán a házásokra, illetve az együttélési formától függetlenül gyermekeket közösen nevelőkre vonatkozik, hanem családtag az élettárs, ha a kapcsoltuk hivatalos regisztrációja egyenértékű a házassággal a tagállam szabályai szerint.⁹ Az ilyen irányú jogalkotás azonban egyelőre éles vonalat húz a családtagok és az élettárs közé, ekképp a 2004/38/EK irányelvben az uniós polgárok és családtagjaik tagállamok területén való szabad mozgásáról és tartózkodásáról, ahol az élettársak a 3. cikk b) pontjában kapnak helyet a családtagoktól elkülönülten és azzal a többletfeltétellel, hogy kapcsolatuk tartós és igazolt legyen, hogy egyáltalán könnyítésben lehessen részüik a tartózkodási jogokat illetően.¹⁰

Az Amszterdami Szerződés óta van lehetőség a másodlagos jogforrások megalkotására ezen tárgykörben, bár családjogi ügyekben fel nem adva az egyhangúság követelményét, ennek keretében született például a Brüsszel II egyezményt hatálybalépése előtt felváltó 1347/2000/EK, Brüsszel II rendelet, melyet végül a 2201/2003/EK Brüsszel IIa rendelet helyezett hatályon kívül, ami a házassági ügyeket és a szülői felelősség kérdését szabályozza. Elmondható, hogy a joghatóság megállapítása és a határozatok elismerése és végrehajtása tárgyában hozott rendelet csupán első lépés volt¹¹ a családjogot érintő Uniós jogalkotás folyamatában.¹² A következő lépés az alkalmazandó jog meghatározására vonatkozott a bontó- és különválási-ügyekben: ez a 1259/2010/EU, a Róma III rendelet, mely megerősített együttműködés keretében jöhetett létre. E jogforrások megalkotásával az Unió célja a jogbiztonság és kiszámíthatóság elősegítése.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája fontos családra vonatkozó alapvető jogokat fektet le. Így szól a családi élet tiszteletben tartásáról (7. cikk), a házasságkötéshez és családalapításhoz való jogról (9. cikk). Az Európai Unió működéséről szóló Szerződés 81. cikke az igazságügyi együttműködésről alapot biztosít magánjogi ügyek határon átnyúló érvényesülésére, és e területen akár a tagállami jogszabályok közelítését célzó intézkedések is elfogadhatóak. Bár az Uniónak nincs közvetlen kifejezett felhatalma-

⁸ GYENEY i. m. 100.

⁹ A 2004/38/EK Irányelv 2. cikk (2) szerint családtag: „a házastárs; az uniós polgár élettársa, akivel egy tagállam jogszabályai alapján létrejött regisztrált élettársi kapcsolatban él, ha a fogadó tagállam jogszabályai a regisztrált élettársi kapcsolatot a házassággal egyenértékűnek tekintik, és a fogadó tagállam vonatkozó jogszabályaiban megállapított feltételekkel összhangban; az uniós polgár, házastársa, vagy a b) pontban meghatározott élettársa egyenesági leszármazottai, akik 21. életévüket nem töltötték be vagy eltartottak; az uniós polgár, házastársa, vagy a b) pontban meghatározott élettársa egyenesági felmenői;...”. Látnunk kell azonban azt is, hogy a meghatározás ilyen megváltozása annak is köszönhető, hogy más nyelvekben nem létezik a „hozzátartozó” mint jogi terminus.

¹⁰ Hasonlóképp megszorító a 2003/86/EK irányelv a családegyesítési jogról, illetve a 2003/9/EK irányelv a menedékkérők befogadása minimumszabályainak a megállapításáról.

¹¹ Peter E. MCELEAVY: The Brussels II Regulation: How the European Community has moved into Family Law. *International & Comparative Law Quarterly*, 2002. 883.

¹² Katharina BOELE-WOELKI: The Road Towards a European Family Law. *Electronic Journal of Comparative Law* Vol. 1.1. November 1997. 2 at 34–38. <<http://law.kub.nl/ejcl/11/art11-1.html>>

zása az anyagi családjog egységesítésére és harmonizációjára, a nemzetközi magánjog és az anyagi jog összefügg.¹³ A 81. cikk (2) szerint e jogalkotás különösen a belső piac működéséhez szükséges körben történhet, ami azt jelenti, hogy nem kizárólagosan ebből az okból, mint a korábbi EKSZ. 65. cikk szerint.¹⁴ 81. cikk (3) azonban a családjog tekintetében különleges jogalkotási eljárást, egyhangúságot kíván meg.

A nemzetközi magánjogi és polgári eljárásjogi körben elfogadott és tervezett források okán megnő az érdeklődés az anyagi jog irányába is, ennek eredményeként született az Európai Családjogi Bizottság, ami egy akadémiai körű szervezet.¹⁵ Azért jött létre, hogy modell-keretszabályokat, alapelveket dolgozzon ki különböző családjogi területekre a tagállamok szabályozását áttekintve, mintegy szintézist próbálva kialakítani, ami hozzájárulhat a harmonizációhoz. Eddig a bontással és a volt házastársak tartásával, a szülői kötelességekkel, és legutóbb a házastársak közti vagyoni jogi viszonyokkal kapcsolatban került sor az elvek kidolgozására, de cél egy házasságon kívüli együttélési modell kidolgozása is.¹⁶

Bár az elvek célja, hogy azokra a családi viszonyokra adjon alapvető szabályozási alternatívát, amelyek nemzetközi elemet tartalmaznak, akár a felek által választható formában, hosszú távon pedig a nemzeti szabályokat harmonizálná, mindezt szakmailag előkészítve arra az esetre, ha megszületik a politikai szándék. A házasság tekintetében is elmondható, hogy aligha lehet addig egységes szabályokat adni a felbontásra vagy a vagyoni jogi viszonyokra, tehát tartalmi elemekre, amíg nincs valamiféle egységes kép a házasságról magáról, így a fogalom meghatározása megkerülhetetlen, habár explicit e feladatot nem vállalják az elvek.

2. Joghatóság, elismerés, végrehajtás a házasság felbontása, különválás és érvénytelenítés tárgyában

A Brüsszel IIa rendelet célja a jogbiztonság megteremtése a házasság felbontása, különválás, vagy érvénytelenítés tárgyában, így a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározásához kínál fel kapcsolóelveket, valamint szabályozza az e tárgyban hozott ítéletek elismerését és végrehajtását más tagállamokban. A rendelet hatálya alá tartozó házassági ügyek folytán fontos tisztázni, hogy mi a házasság fogalma a rendelet alkalmazásában. Vannak államok, ahol az azonos neműek köthetnek házasságot, és vannak, ahol bejegyzett élettársak lehetnek akár a házások jogaival, ez diffúz fogalom meghatározást hozhat. Az Európai Bíróság egyelőre még nem értelmezte a házasság fogalmát, azonban a D és Svédország kontra Bizottság ügyben és a

¹³ Katharina BOELE-WOELKI – Frédérique FERRAND – Cristina GONZÁLEZ-BEILFUSS – Maarit JÄNTERÄ-JAREBORG – Nigel LOWE – Dieter MARTINY – Walter PINTENS: *Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses*. [European Family Law, Volume 33] Cambridge–Antwerp–Portland, Intersentia, 2013.

¹⁴ WOPERA ZSUSZA: *Az európai családjog kézikönyve*. Budapest, HVG-Orac, 2012. 28.

¹⁵ Katharina BOELE-WOELKI: The principles of European family law: its aims and prospects, *Utrecht Law Review*, Vol. 1, Issue 2 (December), 2005. 161.

¹⁶ Uo. 163.

Grant-ügyben is határozottan elválasztotta a házasság és az azonos neműek regisztrált partnerkapcsolatát egymástól, és a házasságnak a polgári, hagyományos értelmű házasság-fogalmát vette alapul.¹⁷ A D és Svédország ügyben az Európai Unió Intézményeinek Személyzeti Szabályzatát kellett értelmezni, ahol a házasság munkavállalókra vonatkozó kedvezmények körét kívánta igénybe venni a svéd fél, aki bejegyzett élettársi kapcsolatban élt. A svéd bejegyzett élettársakról szóló törvény¹⁸ 3. fejezet 1. cikke utaló szabállyal általánosan a házasság jogkövetkezményeit rendeli a regisztrált élettársi kapcsolatokhoz azzal, hogy kivétel megállapítható. Ítéletében az Európai Bíróság rámutatott, hogy a megszorító értelmezést támasztja alá az a tény, hogy a Szabályzat szövege egyértelműen házasságról, házastársakról beszél. A tagállamok szabályozásaiban, ha ezt kellene alapul venni az önálló értelmezés helyett, a joghatásokban való egyenlőség mellett az ezektől való különbségekre is lehetőség van a regisztrált partnerkapcsolatok és a házasság között. Mivel csak néhány tagállamban létezik ilyen intézmény,¹⁹ ezekben is nagy különbségekkel, a jogkövetkezmények kiterjesztése, és így a kedvezmények kiterjesztése, jogalkotói hatáskörbe tartozik.²⁰ Bár, mára a tagállamok közül nyolcban²¹ lehetséges ugyanabba a nembe tartozó személyek között a házasságkötés, a többségi nézet szerint a házasság fogalma továbbra is egy férfi és egy nő kapcsolata.²² A Bíróság döntése ellenére a gyakorlat nem az autonóm értelmezést követi, hanem a nemzeti jogból indulnak ki a tagállamok.²³ Amennyiben a házasság-fogalom ilyen alapvető meghasonlását elfogadjuk, valamint azt, hogy e törésvonal mentén kétfelé szakadozik az Unió és fenntartja a Bíróság, hogy a regisztrált élettársak nem házások, de úgy értelmezi miszerint a tagállami szabályozás alapján házások tartoznak a házások fogalomkörébe, konfliktus alakulhat ki a tagállami anyagi jogon alapuló határozatok elismerése és végrehajtása során, mivel bizonyos országokban az egyneműek is házasodhatnak, máshol pedig nem. Egyelőre úgy tűnik, az autonóm értelmezés helyett a tagállami működik, de végső soron hiteles értelmezés a Bíróság hatásköre, amely azonban egyelőre nem foglalt állást. Mindazonáltal a jogirodalom is megosztottnak tekinthető a házasság fogalmának Rendeletben való értelmezésében.²⁴ Így lehetséges olyan értelmezés, mi-

¹⁷ Így a T-65/92 Arauxo-Dumay v Bizottság ügyben [1993] ECR II-597, 28-as bekezdés; C-249/96 Grant [1998] EC RI-621, 34-35. bekezdés. Egyébként 2009 óta Svédországban is engedélyezett az azonos neműek házassága.

¹⁸ Lag (1994:1117) om Registrerat Partnerskap amelyet hatályon kívül helyezett a Lag (2009:260) om Upphävandeav Lagen (1994:1117) om Registrerat Partnerskap, mivel 2009. május 1-jével bevezetésre került az azonos neműek házassága.

¹⁹ C-222/99 és C-125/99 D és Svédország v Tanács [2001] ECR I-4319, 31. bekezdés.

²⁰ Amellyel egyébként éltek is és 2004-ben módosították a szabályzatot, ld. WOPERA (2012) i. m. 53.

²¹ Belgium, Dánia, az Egyesült Királyság (kivéve Skóciát és Észak-Írországot), Franciaország, Hollandia, Portugália, Spanyolország és Svédország.

²² KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: *Európai polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2009. 210.

²³ WOPERA (2012) i. m. 53.

²⁴ Alegria BORRÁS: Form Brussels II to Brussels II bis and further. In: Katharina BOELE-WOELKI – Cristina GONZÁLEZ-BEILFUSS (szerk.): *Brussels II bis: Its Impact and Application in the Member States*. Antwerpen–Oxford, Intersentia, 2007. 9.

szerint a Brüsszel IIa rendelet csupán a házassági kötelékre, mint szófordulatra hivatkozik, nyitva hagyva annak tartalmi megtöltését, de olyan is, amelyik a hagyományos házasság fogalmára szorítaná a Rendeletben alkalmazott terminust. A gyakorlatban vannak olyan országok, amelyek a szűkítő, hagyományos értelemben vett házasság tekintetében tartják alkalmazandónak a Brüsszel IIa rendeletet, és vagy egyáltalán nem rendezik az azonos neműek kapcsolatát, vagy a de facto együttéléshez fűznek jogkövetkezményeket, vagy létezik a regisztrált élettársi kapcsolat külön jogintézménye, és van ahol – minthogy lehet házasság azonos neműek között – tább értelemben veszik a házasság fogalmát.²⁵

Nem csupán a házasság létrejötte, mibenléte kapcsán mutatkoznak éles különbségek a tagállamok között, hanem a házasság megszüntetése tárgyában is. Bár az Uniónak 2011 óta nincs olyan tagállama, ahol ne létezne a házasság felbontására jogi lehetőség, igen eltérők a szabályozások aszerint, hogy van-e bontó ok egyáltalán, ha van, a vétkességnek van-e köteléket bontó relevanciája, ha nincs kell-e valamit bizonyítani, így a házasság helyrehozhatatlan megromlását, tényleges különélést, közös megegyezést.²⁶ A Rendelet sikerességét kérdőjelezi meg az is, hogy a sok egyenrangú kapcsolóelv *forum shopping*hoz vezet.²⁷ E problémára mutatott rá a Hadadi-ügy²⁸ is, ahol ugyan a joghatóságról szóló Brüsszel IIa rendelet 3. cikkét kellett értelmezni, és az alapvető probléma nem a joghatóságból, hanem a kapcsoló elvek versengéséből fakadóan a tagállamok saját kollíziós szabályainak alkalmazásából, vagyis az alkalmazandó jogról szóló uniós szabály hiányából eredtek. Az ügyben ugyanis a feleség úgy vélte: azért sérelmes számára, ha a Magyarországon, a Franciaországban élő magyar és francia állampolgársággal is rendelkező házaspár házassága felbontásának tárgyában hozott ítéletet a Brüsszel IIa rendelet szerint el kell ismerni Franciaországban is, mert a joghatósággal rendelkező magyar bíróság a magyar kollíziós szabályok alapján a magyar anyagi jogot találta alkalmazandónak, és aszerint hozott ítéletet. Márpedig a magyar bontójog feldúltsági elvű, így nincs vétkességi bontó ok, ami azonban a francia anyagi jogban létezik és tekintettel arra, hogy a feleség bizonyítani kívánta, hogy férje bántalmazta, véleménye szerint feltehetően kedvezőbb ítéletben részesül, ha francia bíróság bontja fel a házasságukat.²⁹ A „forum shopping intézményesítése”,³⁰ ha bűjtatottan is, de a bontás elősegítése, így akár egyszerűsítése, könnyítése irányában is hathat. Persze elképzelhető a fordított eset is, miszerint az egyik fél átlátja és a neki kedvezőbb vétkességi szabályok alapján eljáró fóru-

²⁵ Katharina BOELE-WOELKI – Christina GONZÁLEZ-BEILFUSS: Impact and application of the Brussels II bis Regulation: comperative synthesis In: BOELE-WOELKI–GONZÁLEZ-BEILFUSS (szerk.) i. m. 29.

²⁶ WOPERA (2012) i.m. 28.

²⁷ BORRÁS i.m. 8.

²⁸ C-168/08. sz. Hadadi kontra Hadadi-ügy lsd. részletesen WOPERA Zuzsa: A hadadi-ügy – A kettős állampolgárság megítélése a házassági perek joghatósági szabályaiban, *Jogesetek Magyarázata*, 2010/1, 66-76.

²⁹ WOPERA (2012) i.m. 73.

³⁰ Aude FIORINI: Rome III – Choice Of Law In Divorce: Is The Europeanization Of Family Law Going Too Far? *International Journal of Law, Policy and the Family* 2008/22, 190.

mot választva „rohan bírósághoz” és elnyújtja, megnehezíti a bontást. A joghatóság és anyagi szabályok az adott ügyben előnyösebbként való felismerése valóban tekintélyes szaktudást igényel.³¹ Nem feltétlenül bizonyított így a „forum shopping”, annak ellenére, hogy a Bizottság szerint ez alapvetően támasztja alá a jogegységesítés szükségességét. Megállapítható azonban, hogy a jogbiztonság érdekében céltzott átláthatóság egyelőre várat magára.

A Brüsszel IIa rendelet 2. cikk 1. pontja szerint hatálya alá esik bármely, a házasság felbontása, különválás vagy érvénytelenítése ügykörében joghatósággal rendelkező hatóság által hozott határozat. Ez nem jelent feltétlenül bírósági határozatot, hanem bármely, a tagállamban a Rendelet tárgyi hatálya alá tartozó ügyben joghatósággal eljáró hatóság által hozott határozat is ilyen lehet.³² Így felmerül például, hogy mivel Hollandiában lehetséges a házasság regisztrált élettársi kapcsolattá alakítása, ami már egyszerűsített eljárással felbontható, vajon tekinthető-e a Brüsszel IIa rendelet hatálya alá esőnek?³³

A közrendre való hivatkozás lehetősége szűkre szabott a Rendelet szerint, mivel magát a célt hiúsíthatná meg, amennyiben a tagállamok könnyen élhetnének ezzel. A közrendbe ütközés keretében az eljárási jogok rendjét súlyosan sértő módon hozott ítéletek mellett, a kollíziós szabályok alapvető közrendbe ütközésén túl, az anyagi közrendbe ütközés is számításba kerül.³⁴ Bár a Borrás-jelentés szerint ennek nincs gyakorlati jelentősége, azt elismeri, hogy a közrend kérdése hangsúlyosabban kerül elő az érzékenyebb családügyi területen.³⁵ A rendelet nem adja meg a lehetőséget a határozatok tartalmi felülvizsgálatára.

A jogbiztonság megerősítése, a forum shopping, a fórum „vadászat” kivédése és a „bíróságra rohanás” elkerülése, a nem hierarchizált kapcsoló elvek mellett, nem lehetséges. Az Uniós jogalkotó szerint megoldást az jelenthet, ha valamiképp az alkalmazandó jog kerül meghatározásra, ami át is vezet bennünket a Róma III rendelethez. Míg a Brüsszel IIa, mint láttuk eljárási szabályokat rendez, és már ez is fogalmi kérdéseket vet fel; a Róma III az alkalmazandó jog kérdésében alkot szabályokat és jogválasztási elveket is tartalmaz, tehát még közelebbről érinti az anyagi jogrendet.

2.1 Alkalmazandó jog a házasság felbontása, különválás és érvénytelenítés tárgyában

A Róma III rendelet preambuluma (9) szerint kítűzött céljai kétfelé oszthatóak: egyrészt a Brüsszel IIa-hoz hasonlóan a jogbiztonságra és a kiszámíthatóságra irányul, másrészt a rugalmasságot célozza, és a „bíróságra rohanás” eshetőségét küszöböllé né ki az alkalmazandó jog meghatározása és a felek jog- és fórumválasztásának korlátozott megengedése eszközeivel. A Róma III rendelet a Brüsszel IIa rendeletet ki-

³¹ CZIEGLER–RAFFAI i.m. 68.

³² WOPERA (2012) i.m. 144.

³³ BOELE-WOELKI – GONZÁLEZ-BEILFUSS i.m. 28.

³⁴ WOPERA (2012) i.m. 151.

³⁵ Borrás-jelentés 98/C 221/04 69. pont.

egésztve, annak tárgykörében, de már egységes kollíziós jogi szabályokat kívánt teremteni. Itt azonnal fel kell hívni azonban a figyelmet egy fontos különbségre: már a Rendelet szabályozási köre is tartalmaz egy szűkítést a Brüsszel IIa-hoz képest, mégpedig azt, hogy a házasság létezésének, vagy érvénytelenségének tárgyára nem vonatkozik az 1. cikk (2) szerint még akkor sem, ha előkérdésként merül fel a bontást, vagy különválást illetően. Ez alól azonban a Rendelet kibúvót is biztosít, mivel a 13. cikk szerint nem kell a bíróságnak felbontania a házasságot, amennyiben nem ismer bontási szabályokat, illetve az olyan házasságot, amely a fórum saját jogrendje szerint érvénytelen, tehát az azonos neműek házasságát azokban az országokban, ahol ennek megkötése nem lehetséges. Ebből a cikkből úgy is tűnhet, mintha egyértelműen kizárná a házasság univerzális értelmezéséből az egyneműek házasságát, azt csak partikulárisan engedné, miközben láttuk a Brüsszel IIa-nál, hogy nem ez a cél.

További hiányossága a Rendeletnek, hogy bár elsősorban a felek jogválasztását támogatja, ha ilyen jogválasztás a bírósághoz fordulást jóval megelőzően történt (pl. a házasság megkötésekor), az idő folyásával és a körülmények megváltozásával elszakadhat a házasság valós kapcsolata a választott jogtól.³⁶ A többes állampolgárság kérdése a Róma III rendeletben sem megoldott, amit már a Brüsszel II kapcsán a Hadadi-ügyben is láttunk; nem a joghatóság, hanem inkább az alkalmazandó jogból fakadó méltánytalanság problematikáját vetette fel. Ennek a kérdésnek a preambulum szerinti nemzeti hatáskörbe utalása sem nyújt kielégítő megoldást.³⁷

Bár viszonylag korlátozottak a külföldi jog alkalmazásának esetei, és a fórum joga kiegészítő jelleggel akkor is alkalmazandó a 10. cikk szerint, amikor a Rendelet szerint alkalmazandó jog nem tartalmaz felbontásra szabályokat, vagy nem azonos jogokat tartalmaz a házaspárokra vonatkozóan.³⁸ A Róma III rendelet kapcsán megfigyelhető, hogy a házasság felbontásának lehetősége implicit módon jogként kerül meghatározásra Európában,³⁹ hiszen ha nem tartalmaz az alkalmazandó jog bontásra vonatkozó szabályokat – ugyanis az egyetemes alkalmazás során előfordulhat, hogy ilyen jogrendű harmadik országra mutat a Rendelet – akkor a fórum joga szerint kell felbontani a házasságot. Ez az anyagi jogot is érintően úgy definiálja a házasságot, mint felbontható intézményt, ami megillet bárkit, aki joghatósággal rendelkező résztvevő tagállami fórumhoz fordul. A 10. cikk második fordulata a felek egyenlő jogait biztosítja az eljárás során alkalmazandó jog tekintetében. A jogegyenlőség nem házasság-specifikus alapelv az uniós jogban, hanem teljesen általános, így nem vet fel a házasság intézményére vonatkozó, az előzőhöz hasonló kérdést. Ilyen pl. a diszkrimináció, ami az Unió Alapjogi Chartájába is ütközne, azonban nem esik egybe azzal az esettel, amikor azonos neműek házasságára vonatkozóan merül fel különbség az alkalmazandó jog és a fórum joga között. Itt ugyanis nem beszélhetünk ne-

³⁶ WOPERA (2012) i. m. 205.

³⁷ Uo. 206.

³⁸ Ez a rendelkezés az egyetemes alkalmazhatóság miatt ma már harmadik állam jogának alkalmazhatósága kapcsán kerülhet elő.

³⁹ Bár a Róma III rendelet elfogadásakor Máltán még nem volt felbontható a házasság, ez csak 2011 óta lehetséges.

mek szerinti diszkriminációról, adott államban sem a nők, sem a férfiak nem köthetnek azonos neműekkel házasságot. A rugalmasság, vagyis a felek jogválasztásának lehetővé tételével azonban a jogalkotó egy további lépést tesz a házasság intézményének anyagi jogi szabályozására vonatkozó koncepcióval kapcsolatos állásfoglalás tekintetében. Ugyanis ennek biztosítása módot ad a feleknek, hogy à la carte választást tükröz a családjogi jogalkotás szemléletében, ami nem a konzervatív, hanem a „progresszív” megközelítés szerinti. Az előbbi egy eszményképet tesz a szabályozás ideáljává, az utóbbi alapján a társadalmilag változatos együttélések közül válthat a jogalany.⁴⁰

Az alapvető problémát, amit a Brüsszel IIa hiányosságai okoznak, nem annak kijavításával igyekezett megoldani a jogalkotó. A joghatósági kapcsoló elvek egyenrangúságából adódó nehézség azok hierarchizálásával, vagy az áttétel bevezetésével is kiigazítható lenne.⁴¹ Ha figyelembe vesszük a szubszidiaritás alapelvét, szintén kétséges, hogy a legegyszerűbb megoldás a fórum shopping, és a bíróságra rohanás elkerülése érdekében az alkalmazandó jog meghatározása. Minthogy mindig felvethető, hogy a bíróság a saját anyagi jogát tudja a legpontosabban alkalmazni,⁴² ha pedig az a cél, hogy a házassággal legszorosabb kapcsolatban álló jog kerüljön alkalmazásra, ez talán jobb eredménnyel és a szubszidiaritásnak jobban megfelelően is elérhető a joghatósági szabályok szigorúbb megállapításával. Azonban ez a szabályozás nem talált egyhangús elfogadásra már a Brüsszel II kialakítása során sem.⁴³

Tekintettel arra, hogy a Rendelet nem tartalmaz szabályokat a házasság felbontásának jogkövetkezményeire vonatkozóan alkalmazandó jogról – bár a következő részben tárgyalt tartási rendelet ebbe az irányba mozdul –, így továbbra sem teljesül a kitűzött jogbiztonsági, kiszámíthatósági és a fórum shoppingot, valamint a bíróságra rohanást megakadályozó cél.⁴⁴ Bár a felbontás jogkövetkezményei a felekre nézve igen bonyolult és súlyos következményekkel járnak a gyakorlatban.⁴⁵ Továbbá megzavart a helyzetet, hogy a tagállamok közötti egyetértés elérésének aktuális hozadékaként ugyanahhoz a tárgyhoz tartozó jogforrások külön-külön keletkeznek, eltérő kapcsoló elvekkel, koncepciókkal, és a nem szabályozott részekben a tagállamok továbbra is kollíziós szabályaikat alkalmazzák. Így adott ügy egy problémakörét több jog felé való szétszakításával oldhatják meg, ami a *dépeçage méltánytalanságát veti fel*.⁴⁶ A problémát az eljáró fórum akár egy huszáros mozdulattal megoldhatja az egységes jog alkalmazásával egy problémára, vagyis az *ensemble législatif* elvének

⁴⁰ FIORINI i. m. 194.

⁴¹ Uo. 191.

⁴² A Róma III rendelet kialakítása kapcsán pedig bizonyos államok elzárkózása is erre utalt, így míg az Egyesült Királyság közrendjét, az északi államok liberális bontójogukat féltették.

⁴³ Borrás-jelentés 98/C 221/04, 37.

⁴⁴ FIORINI i. m. 195.

⁴⁵ CZIEGLER–RAFFAI i. m. 61.

⁴⁶ CZIEGLER–RAFFAI i. m. 59.

segítségével.⁴⁷ Mindenesetre a tényből, hogy megerősített együttműködés keretében, és egyelőre csupán 14 tagállam részvételével sikerült elfogadni a Rendeletet, szintén kétségesse teszi a harmonizáció sikerességét, és talán felveti, megfelelően tüzték-e ki a célokat, ha nem sikerült konszenzusra jutni.

2.2 Tartási rendelet Tanács 4/2009/EK

A Tartási rendelet továbblép, és a tartási határozatok elfogadásán és végrehajtásán túl már a tartási ügyekben alkalmazandó jogra is kijelöl szabályokat. A jogalkotói technika is egyedi e rendelet esetében, mivel az alkalmazandó jog tárgyában utaló szabályt tartalmaz a 2007. évi Hágai Jegyzőkönyvre.⁴⁸ Alapvető, hogy a Rendelet szerint sem a határozatok elismerése és végrehajtása, sem az alkalmazandó jog megállapítása nem jár a kötelezettség alapját jelentő családi kapcsolatok elismerésével,⁴⁹ azt az alkalmazandó jog esetében a tagállamok saját joga szerint határozzák meg. Az elismeréssel és végrehajtással kapcsolatban pedig ismét elmondható, amit a Brüsszel IIa kapcsán már említettünk azzal a kiegészítéssel, hogy a fogalom-meghatározás hiánya még bonyolultabb helyzetet teremt. A Rendelet 1. cikk (1) a családi, vagy rokoni kapcsolatból, házasságból, vagy házassági rokonságból folyó tartási kötelezettségek tárgyi hatályát fogja át. Azon túl, hogy a házasság fogalmából adódó bizonytalanságot hoz, a család fogalma sem meghatározott. A rokonság vérségi köteléket jelent, és a házassági rokonság rendezi a sógorság alapján létrejövő rokonságot is, ehhez képest nem tiszta, hogy mi többet jelent a családi kapcsolatból következő tartás. A család fogalma igen tágan értelmezhető, így beletartozhat az élettársi kapcsolat alapján fennálló tartási kötelezettség, ha a tagállam joga azt ilyen körben szabályozza. Más uniós eszköz hatálya alá tartoznak azonban a szerződésen alapuló tartási ügyek. Észlelhető milyen bizonytalansághoz vezethet ez, ha például a magyar szabályozást vesszük alapul,⁵⁰ ahol a volt élettárs csak abban az esetben esik a családjog hatálya alá, ha az életközösség legalább egy évig fennállt és abból közös gyermek született,⁵¹ míg az e feltételeknek meg nem felelő élettársi kapcsolatok a Ptk. VI., kötelmi könyvében nyertek elhelyezést. A közrendre való hivatkozás e Rendelet esetében is szűkre szabott, bár látható, hogy koncepcionálisan térhetnek el egymástól a tagállami szabályok, amelyeken a tartási jogosultság nyugszik.

⁴⁷ FIORINI i. m. 196.

⁴⁸ A Jegyzőkönyv a gyermektartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1956. október 24-i hágai egyezmény, a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1973. október 2-i hágai egyezmény, a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezmény kiegészítésekképp született.

⁴⁹ KENGYEL–HARSÁGI i. m. 256.

⁵⁰ WOPERA (2012) i. m. 273.

⁵¹ 2013. évi V. Ptk. 4:86. §.

3. Családjogi Bizottság házassági bontójogi Alapelvei

A Családjogi Bizottság célja közvetetten elősegíteni a harmonizációt, tehát az Alapelvek nem az adott családjogi viszonyra alkalmazandó szabályokat dolgozzák ki, hanem csupán alapelvi szinten fektetik le a családjog terén a legfontosabbakat.⁵² Az alapelveket tanulmányozva megfigyelhetjük, hogy néhány kérdésben valóban nyitva hagyják a részletes előírások kidolgozását, máshol azonban mélyreható szabályokat dolgoznak ki. A munkához két alapvető eszközt jelölnek meg, az egyik a *common core*, vagyis a közös lényeg keresése, a másik a *better law concept*, ami az előbbi kritikus módon értékeli, illetve közös megoldás hiányában is a legmegfelelőbb jogi megoldást keresi.⁵³ A munkamódszer jogösszehasonlításon alapszik, a Bizottság szakértői csoportjának tagjai biztosítják a saját jogukra vonatkozó információkat a nemzeti beszámolóikban.⁵⁴

A két módszer alapvetően különbözik eredményeit tekintve, míg a *common core* a megállapításokból összegez, logikai művelettel meghatározza a közöset, addig a *better law* esetében értékválasztás van a háttérben. Hogy milyen értékek mentén jelöli ki a „jobb jogot”, az választás kérdése. Ez a szemlélet meghatározó fontosságú, ugyanis a szabályozási terület sajátosságait figyelembe véve jelölhető ki a keretrendszer. A családjog eltér más polgári jogi területektől, szabályozási tárgya miatt per definitionem értékközpontúnak kell lennie. Az eltérő jogrendszerek jogszabályai nem csupán különböző szabályozási megoldásokat tükröznek, amelyeknek egyike ügyesebb, praktikusabb, mint a másik, hanem egyéni, közösségi, társadalmi értékrendet is. Amennyiben fontos, hogy közös nevezőt találjunk elsősorban egy gazdasági okból kiindulva a gazdaságtól távol eső területen,⁵⁵ akkor ennek a módja a legkisebb közös többszörös megtalálása, olyan kereté, ami úgy definiálja e családjogi viszonyokat, hogy az ne ütközzön egyik harmonizálni kívánt rendszer értékrendjébe sem.

Az Európai Családjogi Bizottság 2004-ben publikálta a házasság felbontására és a volt házastársak tartására vonatkozó Alapelveit.⁵⁶ A bontójogi elveknél az első fejezet általános alapelveket határoz meg a válással kapcsolatban. Azonban az, hogy hogyan tekintünk a házasság befejezésére, befolyással bír a házasságra is. Így az első és a harmadik cikk, mely a válás biztosításánál kizárólag a felek közös, vagy egyikük akaratának figyelembevételét teszi általános szabállyá, a könnyű bontást pártolja. A

⁵² Katharina BOELE-WOELKI – Bente BRAAT – Ian CURRY-SUMNER (szerk.): *European Family Law in Action. Volume I – Grounds for Divorce*. Antwerp–Oxford–New York, Intersentia, 2003. vi.

⁵³ Katharina BOELE-WOELKI: Working Method of the Commission on European Family Law. In: Katharina BOELE-WOELKI (szerk.): *Common Core and Better Law in European Family Law*. Antwerp–Oxford, Intersentia, 2005. 32.

⁵⁴ Pl. BOELE-WOELKI–BRAAT–CURRY-SUMNER (szerk., 2003) i. m.; Katharina BOELE-WOELKI – Bente BRAAT – Ian CURRY-SUMNER (szerk.): *European Family Law in Action. Volume IV – Property Relations between Spouses*, Antwerp, Intersentia, 2009.

⁵⁵ CZIEGLER–RAFFAI i. m. 55.

⁵⁶ Katharina BOELE-WOELKI – Walter PINTENS – Frédérique FERRAND – Cristina GONZÁLEZ-BEILFUSS – Maarit JÄNTERÄ-JAREBORG – Nigel LOWE – Dieter MARTINY: *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerp, Intersentia, 2004.

Bizottság szerint azért nincs szükség kettőnél – megegyezésem és egyoldalú – többféle bontásra, mert fölösleges felsorolni azokat a körülményeket, amelyekkel igazolni lehet egy válás jogalapját.⁵⁷ Tulajdonképpen az egyetlen jogalap a felek, vagy valamelyik fél akarata lesz, ami szerződési irányba tolja el a házasság fogalmát. A házasság megromlása sem feltétel,⁵⁸ ez pedig forgó-ajtó házasságokhoz vezethet, ami sértheti a magánérdekek közül a gyengébbik fél, vagy a kiskorú érdekét, mely érdekek a Bizottság szerint csak a bontás következményekor vehetők számításba.⁵⁹

A szerkesztők saját bevallása szerint továbblépnek az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntésén, és megteremtik a váláshoz való jogot.⁶⁰ Feltéve, de meg nem engedve, hogy elfogadjuk a szerződési jellegű szemléletet, az egyoldalú bontás jogának elismerése lefordítva ahhoz hasonlítható volna, hogy elfogadjuk, létezik jog a szerződésszegésre. Ez nyilvánvalóan alapjaiban nehezítené meg a szerződési jog fogalmát és rengetné meg a *pacta sunt servanda* elvét. Bár felismerve a realitást, léteznek szabályok – főleg szankciós jelleggel – szerződésszegés esetére, hiszen elfordul, hogy a felek vagy valamelyik fél nem tartja be a megállapodást, de ebből nem következik, hogy erre jogot formálhat.

Ha tehát egymás mellé helyezzük, hogy a házasság megromlása nem, csupán a felek akarata szükséges a bontáshoz, és az is kimondásra kerül, hogy a gyermek érdeke a köteléki kérdésekben nem kerülhet számításba, arra jutunk, hogy az ilyen házasság nem a család kiindulópontja, nem irányul elsősorban a családi élet kialakítására, csupán a felek egy megállapodása és nehéz belátni mi különbözteti meg egy együttéléstől vagy esetleg egy szerződéstől.

A Családjogi Bizottság szerint a gyermek nem lehet befolyással magára a kötelék felbontására, csak a jogkövetkezményekre, miközben 16 évesnél fiatalabb gyermek esetében mégis előírná a kötelező várakozási időt. Ez ellentmondásos és az előbbi individualista családjogot és családképet sugározza, ami akár alapjogokkal is ütközhet.⁶¹ Nem arról van szó, hogy a gyermek érdeke miatt nem lehet felbontani a helyrehozhatatlan házassági köteléket, hiszen ha a kapcsolat nem tudja betölteni a családi életre irányuló funkcióját, akkor ennek lehetnek a jogkövetkezményei, hanem arról, hogy alapvetően erre irányul-e, tehát abból indul-e ki a jogalkotó, hogy csak díszfunkcionális esetben lehetséges ez, vagy a felek döntése szerint bármikor. További

⁵⁷ BOELE-WOELKI–PINTENS–FERRAND–GONZÁLEZ-BEILFUSS–JÄNTERÄ–JAREBORG–LOWE–MARTINY i. m. 25.

⁵⁸ Uo. 26.

⁵⁹ Uo. 30.

⁶⁰ Marianne ROTH: Future Divorce Law. In: Katharina BOELE-WOELKI (szerk.): *Common Core and Better Law in European Family Law*. Antwerp-Oxford, Intersentia, 2005. 43.

⁶¹ A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény preambuluma is megjelöli a gyermekek családjukban való nevelkedésének fontosságát, mint az Egyezmény születésének indokát, ezt a Ptk. úgy fogalmazza meg, hogy „4:2. §. (2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.” Tehát a gyermeknek soha nem érdeke a szülei válása, ha nem megfelelően, őt veszélyeztetve nevelik, akkor a szülői felügyeleti jog megvonásával lehet a gyermek érdekét érvényesíteni, nem pedig a bontással.

aggályok merülnek fel az adminisztratív bontás esetén, s az ilyen elvek mellett a gyermek érdekének védelme sem biztosítható teljes körűen.⁶²

Továbbá a 1:2 (2) cikk szerint a kötelék felbontását bármilyen adminisztratív szerv is elvégezheti, tehát nem tekinti fontosnak a bíróság kizárólagos kompetenciáját, bár az összehasonlító elemzésből egyértelműen kiderül, hogy kisebbségben vannak azok az országok, ahol kivételesen lehetséges ilyen válás.⁶³ Az Alapelvek az államokra bízta, hogy mely esetben teszik lehetővé a válást adminisztratív úton, tehát itt nem foglal állást a szabályozás, szemben a bontási elvvel. Nem támaszt minimum feltételeket sem, melyek a házasság bontásának garanciáit jelenthetnék és védnék a feleket. Annál is inkább kevésbé teheti ezt, mivel olyan európai állam is létezik, ahol ugyan elvileg nincs lehetőség a házasság bíróságon kívüli bontására, azonban ez a szabály megkerülhető. Hollandiában a házasság egyszerű nyilatkozattal bejegyzett élettársi kapcsolattá változtathatóvá vált a 2001-es azonos neműek közötti házasságkötést lehetővé tevő törvénnyel, ami szintén egyszerűen adminisztratív úton megszüntethető.⁶⁴ Közös gyermek esetén a könnyített eljárás ugyan nem volt igénybe vehető, a garanciális bírósági útnál érvényesülő szabályokat kellett alkalmazni. Ettől függetlenül is mérhetően nőtt⁶⁵ a házasságból átalakult regisztrált élettársi kapcsolatok felbomlása, s bár ez bizonyos szakértők szerint nem vezethet a házasság gyengüléséhez,⁶⁶ egy 2009-es módosulással kikerült a lehetőség a holland Ptk-ból.⁶⁷ Mindazonáltal, ha valamilyen adminisztratív szerv dönthet a házasság megszüntetéséről, azzal a deficittel is számolhat a rendszer, hogy mindenképp fel kell bontania a házasságot, hiszen nincs olyan széles mérlegelési jogköre, mint a bíróságnak, aki bizonyítást rendelhet el. Erre abból is lehet következtetni, hogy a közös megegyezéssel bontás esetén a megegyezést részletező 1:6 elv (1) c) és d) pontjaiban, vagyis a közös vagyon megosztásában és a házastársi tartásban mégsem kötelező megegyezni, abban az illetékes szerv is dönthet. A probléma itt ismét az lehet, hogy míg egy bíróság bizonyítást folytathat le, egy adminisztratív szerv nem olyan körben teheti meg ugyanezt, így hiányzik a feleket védő garanciális eljárás.

Ezért is vet fel aggályokat, amikor a házasságot valamelyik fél kérelmére, a harmadik fejezet szerint bontják fel és nincs megállapodás a felek között. Ebben az esetben az esetlegesen létező részmegállapodást figyelembe véve az illetékes szerv az ügyre vonatkozó szabályok szerint dönt a szülői felügyelet, a gyermek lakóhelye,

⁶² SZEIBERT Orsolya: *A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében*. Budapest, Eötvös, 2014. 119. és 123.

⁶³ Az európai Unió tagországai közül mindössze kettőben: Dániában és Portugáliában lehetséges ez bizonyos feltételek mellett megegyezéssel bontás esetén bővebben: BOELE-WOELKI–PINTENS–FERRAND–GONZÁLEZ–BEILFUSS–JÄNTERÄ–JAREBORG–LOWE–MARTINY i. m. 21.

⁶⁴ BOELE-WOELKI–PINTENS–FERRAND–GONZÁLEZ–BEILFUSS–JÄNTERÄ–JAREBORG–LOWE–MARTINY i. m. 22.

⁶⁵ A holland igazságügyi államtitkár szerint ld. Letter by the State Secretary of Justice on 5 March 2002; Second Chamber 2001/2002, 28 000, no. 57.

⁶⁶ Masha ANTOKOLSKAIA – Katharina BOELE-WOELKI: Dutch Family Law in the 21st Century: Trend-Setting and Stragglng behind at the Same Time. *Electronic Journal of Comparative Law*, Vol. 6.4, December 2002. at 2.3

⁶⁷ Holland Ptk. 1:77a cikke 2009. január 3-án hatályát veszítette.

kapcsolattartás, és gyermektartás kérdéseiben, majd megszünteti a köteléket, és a házasság felbontását követően dönthet a gazdasági kérdésekben is.⁶⁸

A meggondolásra adott idő az elvekben bizonyos esetekben feltételként kerül meghatározásra, de nem minden esetben van erre szükség, hiszen a felek autonómiáját előtérbe helyező Elvek nem a család alapsejtjét biztosítandó, amennyire lehetséges, megőrzendő házastársi kötelékből indul ki. A szabályokban némileg keveredik a különélés kérdése a meggondolási időével és bizonyos esetekben kiválthatja azt. Ha kivételesen megköveteli a különélést, nincs szükség a meggondolásra. A különélés a házasság helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítéka sok jogrendszerben, viszont mivel a kötelék megromlása nem feltétel, az Alapelvekben itt nem ilyen szerepet játszik. A közös megegyezéses bontásnál nem szükséges, hogy az életközösség korábban megszűnjön, a házasságot mindenképp fel kell bontani. Az egyoldalú bontásra vonatkozóan az 1:8. cikk szerint egy év tényleges különélés szükséges az eljárás megkezdéséhez, ami kiváltja a meggondolást, de alóla felmentés adható az 1:9. cikk alapján. A kiválasztott államok vizsgálatakor ugyan megállapítást nyert, hogy nagyjából egyenlő azon jogrendek száma, ahol szükséges különélési idő, mint ahol nem szükséges különélési idő a házasság bontásához. Ezzel kapcsolatban arra jutott a Bizottság, hogy – mivel nem található kapcsolat aközött, hogy egy államban a megegyezéses bontás lehetséges-e, vagy a megegyezés a megromlott kapcsolatot bizonyítja, és aközött, hogy előírt-e különélést – a különélési idő ne legyen része a válásra vonatkozó jognak.⁶⁹ Ennek ellentmondani látszik, hogy tapasztalat szerint a tényleges különélés az elvekben a további feltételek elengedéséhez vezethet közös kérelem esetén már 6 hónaptól, egyoldalú kérelemnél 1 évtől.⁷⁰ A Családjogi Bizottság szerint sok ország (a vizsgált 22-ből 12 ország) szabályozásában található ilyen különélést megkövetelő feltétel. Így annak az elfogadása, hogy megegyezés esetén nincs ilyen, lényeges változást hozna, ennek elhagyása azért szükséges, mert nincs konkrét oka a fêkező feltételnek, ha a felek között megegyezés van abban, hogy fel akarják bontani a házasságot, illetve más védelmi eszköz is használható.⁷¹ Ennek ellenére a különélés helyett rendelt védelmi eszközt, a meggondolást egyoldalú bontásnál nem használják. Azt sem veszik figyelembe az Alapelvek kialakításánál, hogy a két eszköznek külön célja is lehet. Abban az esetben, ha egyoldalú a bontásakként határozza meg az elveket, hogy egy év különélés esetén meg kell adni a lehetőséget az egyoldalú bontásra. Ugyanakkor, mint láttuk, a megegyezéses bontás nem jelent megegyezést a járulékos kérdésekben, csupán a felbontásban van szándékosság, mely esetben a feleket védô rendelkezés lehet bizonyos különélés megkövetelése, ami segíthet abban, hogy egy módus vívendi alakuljon ki és legyen idő a megegyezés kidolgozására, illetve valóban bizonyítékát adja a felek elhatározásának. S bár ezt elutasítják, mégis az 1:5. cikk átgondolási időt kíván meg abban az esetben, ha 16 évnél fiatalabb gyer-

⁶⁸ SZEIBERT i. m. 119. és 123.

⁶⁹ BOELE-WOELKI–PINTENS–FERRAND–GONZÁLEZ-BEILFUSS–JÄNTERÄ–JAREBORG–LOWE–MARTINY i. m. 30.

⁷⁰ Szeibert Orsolya szerint ez kvázi önálló bontóok erejére emelkedik, ld. SZEIBERT i. m. 127.

⁷¹ Uo. 19.

mekeik vannak, az előírt feltételekben való megegyezés esetén 3, anélkül 6 hónapot. Ha idősebbek a gyermekek, és létrejött a megállapodás, nincs várokozási idő, ha pedig nem, 3 hónapos a várokozási idő. Átgondolási idő csak abban az esetben szükséges, ha a felek életközössége még nem, vagy 6 hónapnál rövidebb ideje szűnt meg. Itt mintegy helyettesíti a meggondolási idő 6 illetve 3 hónapos, rövidnek tekinthető előírásával a különélést.⁷²

Az említett védelmi funkció szempontjából nem megkövetelt a házasság megromlása, vagy a vétkekesség, csak akkor juthatnak ezek a tények szerephez, ha ezzel könnyebb bontást kíván elérhetővé tenni az elvek gyűjteménye.

Külön Alapelvekben szabályozza a volt házastársak tartásának kérdését. Ebben a körben csak arra kívánunk utalni, hogy rögzíti: a tartásra vonatkozó szabályok ugyanazok a felbontás formájától függetlenül. Ez következik abból is, hogy se nem vétkekességi, se nem felelősségi a bontó jog, hanem feltétel nélküli. Tehát nem kerül figyelembe, hogy valamelyik fél tehet-e a házasság megromlásáról, hogy esetleg valamely kötelességét megszegte, vagy egyoldalúan döntött a kapcsolat megszüntetéséről, és a másik úgy rendezte be az életét, hogy a házasság fennmaradására számított. A legtöbb európai államban ezek az okok valamilyen módon beépülnek a tartási szabályokba, következményként vagy szolidaritás formájában, így az ezekhez való csatlakozás is kétséges volna.

4. Értékelés

Mínt hogy az Európai Parlament maga sem tudott egyértelmű iránymutatást adni azal kapcsolatban, hogy a mára uniós szinten fontossá vált családjoggal milyen módon kellene foglalkozni, csak ködös célokként fogalmazódott meg, hogy keresni kell a harmonizáció lehetőségeit,⁷³ és egyeztetett mechanizmusok kellenek a tagállamok között,⁷⁴ nehéz jóslni milyen lesz, ha lesz, az európai családjog, az európai házasság és az alternatív együttélések modellje. Az uniós jogforrások egyre inkább az anyagi jogba menően kívánják szabályozni e kérdéseket, és megfigyelhető az is, hogy a 28 tagú Európában egyre nehezebb ilyen jogforrásokat elfogadni. Ennek okai, mint láttuk, többértékűek, azonban nem elhanyagolható, hogy a családjog területén az anyagi jogi szabályok – ha például a magyar Ptk.-ra gondolunk – keverednek eljárásjogiakkal, ami szintén arra utal, hogy jogérvényesítés módja is magán viseli a jogalkotó érték választását, családdal kapcsolatos vízióját.

Az Európai Családjogi Bizottság valóban egyedülálló munkájának, és hatalmas vállalkozásának egyik legnagyobb érdeme, hogy széles kutatás eredményeként feldolgozza az európai jogrendszerek anyagi családjogát sok tudóst bevonva. Alapvetően jogösszehasonlító módszerből kiindulva értékeli azokat, majd az eredmények alapján jut el saját alapelveinek meghatározásához. Az alapelvek kialakításakor

⁷² SZEIBERT i. m 122. és 126.

⁷³ European Parliament Resolution on Women and Parental Co-responsibility of 29 October 1993.

⁷⁴ European Parliament Resolution on the protection of families and children 28 January 1999.

azonban egy sajátos, a vizsgálatból is kiderülően sok ország családjog szerepfelfogásától eltérő, haladóként jellemzett szemléletmódot használ, ami a felek autonómiájára épít, és nem tekinti a jog feladatának a hagyományos értékvédő funkciót.⁷⁵ A jelenlegi európai kontextusban nehéz elképzelni, hogy az államok egy olyan eszközt fogadnának el, amely megengedi, hogy az alapvetően kógens jellegű családjogi normákat a felek választásukkal lecserélhessék. Nem valószínű, hogy az opciós jelleg miatt valóban nem kellene és nem is féltének saját szabályaikat.⁷⁶ Azon államok, ahol liberálisabb a családjog, így az északi országok, nem szorulnak rá erre, ahol pedig konzervatívabb, ott nem csak a kulturális és történelmi gyökerek,⁷⁷ hanem a jogalkotó politikai szándéka és az alapvető társadalmi berendezkedés, valamint társadalmi értékrend okán ütközne ez nehézségekbe. Tehát ki ebből, ki abból az okból féltene saját értékrendjét tükröző szabályait.

Mivel az alapelvek kimondott célja, hogy megtermékenyítse az európai államok jogalkotását, és az uniós harmonizációt is ebbe a progresszívként körülírt irányba jelöli ki, érdemei elismerése mellett kritika tárgyát kell képeznie ennek az értékválasztásnak, amire a problémás pontok megjelölésével igyekeztünk felhívni a figyelmet. Kodifikációs szempontból nehezen összeegyeztethető a célzott vállalás, hogy egyrészt a felek által választható szabályokat alkossanak, másrészt inspirálják a jogalkotót. Kérdéses, hogy létezhet-e értéksemleges szabályozás egyáltalán a családjogi területen, illetve ha ilyen állami szabályozás nem képzelhető el, lemondhat-e a jogalkotó arról, hogy valamilyen értékrend mentén jelölje ki a társadalmi berendezkedés szempontjából alapvető családjogi elveket, akár a feleknek átengedve azt? Talán maga a családjog jelenlegi természete akadály a közös jövőnek.

---

⁷⁵ BOELE-WOELKI (2005) i. m. 168.

⁷⁶ CZIEGLER–RAFFAI i. m. 67.

⁷⁷ Uo. 55.